

najtečnije plodove njegove nauke. To nam stavlja pred oči liturgijska molitva na njegov blagdan: »Bože, u svetome Tomi dao si nam uzor svetosti i brižna proučavanja svete nauke. Daj nam proniknuti nauk što ga je učio i živjeti kao što je on živio.«

To večeras molimo i mi od Gospodina, povjeravajući svoju molitvu zagovoru »učitelja Tome«, učitelja veoma ljudskog jer je duboko kršćanski, i duboko kršćanskog upravo zato jer je duboko ljudski.

Iz *L'Osservatore Romano* od 19—20. studenoga 1979., str. 1—3.

Preveo: *Augustin Pavlović O. P.*

Marko Matić

SIMPOZIJI PROFESORA BOGOSLOVNIH UČILIŠTA

Zagreb, Fratrovac 38, 9—10. travnja 1980.

U srijedu 9. travnja 1980. u 9.15 sati otvorio je dr. Celestin Tomić, dekan Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, rad 5. simpozija bogoslovnih učilišta. U pozdravnom govoru izrazio je žaljenje što se ovaj simpozij zbog izvjesnih razloga mjesnog ordinarija nije mogao održati kod otaca franjevaca u Makarskoj, kako je bilo zaključeno prošle godine u Lovranu, i zahvalio ocima isusovcima koji su prihvatili da budu domaćini ovogodišnjeg skupa. Tajnik simpozija dr. Tomislav Ivančić nakon kratkog pozdrava predložio je da se odmah prijede na rad i da se izaberu predsjednik ovogodišnjeg simpozija i njegov zapisničar. Kocka je pala na domaćine o. Rudolfa Brajčića i o. Marka Matića.

Nakon toga dr. Anton Benvin dao je mali osvrt na prošlogodišnji simpozij u Lovranu i podsjetio kako je došlo do ovogodišnje teme: »Historia salutis i struktura studija na našim učilištima« (dr. Ivan Fuček DI), »Postulat historiae salutis i njegova primjena u našim bogoslovijama« (dr. Anton Benvin). Prije nego donesemo glavne misli tih predavanja, evo popisa sudionika:

A) Bogoslovni fakultet — Zagreb

1. Msgr dr. Đuro Kokša, pomoćni biskup zagrebački (samo jedno popodne)
2. Dr. Celestin Tomić, dekan Bogoslovnog fakulteta
3. Dr. Tomislav Ivančić, tajnik simpozija
4. Dr. Vjekoslav Bajsic
5. Dr. Marijan Biškup
6. Dr. Bonaventura Duda
7. Dr. Jerko Fućak
8. Dr. Ivan Golub
9. Dr. Josip Kribl
10. Dr. Aldo Starić
11. Dr. Marijan Valković
12. Dr. Stjepan Večković
13. Dr. Vladimir Zagorac

B) Visoka bogoslovna škola — Đakovo:

14. Dr. Petar Aračić
15. Dr. Nikola Dogan
16. Lic. Luka Marijanović
17. Dr. Slavko Platz
18. Dr. Marin Srakić

C) Visoka bogoslovna škola — Rijeka:

19. Dr. Anton Benvin
20. Dr. Mile Bogović
21. Dr. Josip Manjgotić
22. Dr. Franjo Jurčević

D) Vrhbosanska filozofsko-teološka visoka škola — Sarajevo:

23. Dr. Miljenko Belić
24. Dr. Tomislav Jozić
25. Dr. Mato Zovkić

E) Centralna visoka bogoslovna škola — Split:

26. Dr. Ante Kusić

F) Franjevačka visoka bogoslovija — Makarska:

27. Dr. Vice Kapetanović
28. Dr. Šimun Šipić

G) Filozofsko-teološki institut DI — Zagreb:

29. Dr. Rudolf Brajčić
30. Dr. Ivan Fuček
31. Dr. Ivan Macan
32. Dr. Marko Matić
33. Dr. Franjo Pšeničnjak
34. Lic. Valent Pozaić
35. Dr. Ivan Strilić
36. Dr. Alfred Schneider

Predavanja

Prvo predavanje

Dr. Ivan Fuček održao je prije podne predavanje »Historia salutis i struktura studija na našim učilištima« koje je, uz pauzu od pola sata, trajalo do 11.30. Predavanje ima 5 dijelova:

1. Nedavni i današnji položaj studenata teologije
2. Obnova teologije usmjerena spasopovijesno
3. Povijesno o »povijesti spasenja«
4. Sistematski o »povijesti spasenja«
5. Spasopovijesna struktura teologije općenito.

U prvom dijelu Fuček je ukazao s Rahnerom i kasnijim pomoćnim biskupom iz Mainza J. M. Reussom na »tipološki obrat« kod studenata pedesetih godina, na stanovitu migraciju najsposobnijih studenata »od duhovnog sektora k prirodoznanstvenom«, na manjak afiniteta prema »znanstvenom idealu sveučilišta«, na enciklopedijsku znanstvenost u teologiji koja dekoncentrira i desti-

mulira i sili studenta teologije da duhovne zalihe za svoje svećeničko djelovanje ne sabire iz akademskih predavanja, nego iz knjiga, časopisa, tečajeva... koji su sasvim drukčije naravi. Osjećala se potreba:

a) da se studenta teologije *rastereti* i poštedi od suvišnog balasta učenosti,
b) da se teološki studij *koncentrira* u vidu svećeničke i praktične pastoralne izobrazbe,

c) da se pojedine teme, osobito iz dogmatike i moralke, *produbljuju* pod vidom evangeliziranja modernog čovjeka.

Centralna misao drugog dijela jest da kršćanstvo nije neki »petrefakt«, »statički doktrinalni sistem, nego *povijest Boga s ljudima*«, da teologija kao »znanost kršćanske objave« mora biti u svim svojim dimenzijama usmjerena »povijesno-spasenjski« i da se teolog ne smije povlačiti iz konkretne povijesti i konkretnog svijeta u neki »bjelokosni toranj« nego da mora pratiti »znakove vremena« i tumačiti ih u svjetlu evanđelja.

U trećem dijelu dobili smo kratak prikaz povijesti »povijesti spasenja« počevši od »velikih Božjih djela« u Svetom pismu, preko patristike, osobito Ireneja i Augustina do skolastike, u kojoj pod utjecajem aristotelizma povijesna perspektiva stupa u pozadinu. Preko reformacije, pijetističke teologije 17. i 18. stoljeća, historijsko-romantičke škole 19. stoljeća kod protestanata i glasovite »tübingerške škole« kod katolika vraća se ta perspektiva ponovno u teologiju i postaje dominantna sve do kerigmatske teologije Bultmannove škole. Protiv dehistorizacije kršćanstva u dijalektičkoj teologiji (Barth, Bultmann, Gogarten, Brunner) ustaju, svaki na svoj način, Cullmann i Pannenberg, ukazujući na eshatološku otvorenost svijeta, čovjeka i povijesti. U diskusiju se upleću već pedesetih godina katolički teolozi (Daniélou i Schillebeeckx), što će imati odjeka i na Drugi vatikanski sabor i uroditi šezdesetih godina velikim djelom »Mysterium Salutis — Grundriss heilsgeschichtlicher Dogmatik«, kojem je cilj osmisliti cijelu teologiju povijesno-spasenjski.

Govoreći sistematski o »povijesti spasenja«, Fuček se ograničio u četvrtom dijelu uglavnom na K. Rahnera, kojeg smatra pionikom među katolicima na tom području i koji već svojim prvim značajnim djelom »Geist in Welt« (1939.) pa preko »Hörer des Wortes« (1941.) i bezbrojnih članaka u svojim teološkim spisima i raznim leksikonima sve do svog zadnjeg sistematskog djela »Grundkurs des Glaubens« (1976.) razvija ideju povijesti spasenja i njome obogaćuje teologiju u svim njezinim granama. Rahner polazi svojom transcendentalno-antropološkom metodom od čovjeka, od njegove apriorne transcendentalnosti, tj. od njegove otvorenosti i dinamične usmjerenosti na apsolutnu budućnost, transcendentciju Božju i ukazuje da povijest spasenja nije ništa drugo nego sinteza povijesno Božjeg i povijesno ljudskog djelovanja.

U zadnjem dijelu predavanja istaknuto je da bi povijest spasenja morala biti osnovica cijele teologije. Kao profesor morala Fuček je ukazao na neke nove vidike u pokoncilskoj moralci i naglasio da moralka mora graditi »mostove« za susret sa svakim čovjekom, uzimajući u obzir kulturu i civilizaciju iz koje dolazi (inkulturacija), da mu tako pokaže da Kristova novost potvrđuje čovjeka kao čovjeka.

Nakon predavanja ostalo je još pola sata za diskusiju, u kojoj je bilo naglašeno da je prijašnja teologija bila odveć esencijalistička, dok u novije doba namjesto »Sein« stupa »Zeit«. Ukazano je na bitnu razliku između glagola »eimi« i »gignomai« u Ivanovu evanđelju. Prvi se upotrebljava u imperfektu, a drugi u aoristu. Sva je prošla teologija išla za glagolom »eimi«, a povijest je prema

Ivanovu evanđelju izražena glagolom »gignomai« U hrvatskoj riječi *povijest* to ne dolazi tako do izražaja kao u slovenskoj »zgodovina«.

Postavljeno je pitanje: Što je zapravo povijest, a što spasenje? Kako nije bilo vremena, odgođeno je za popodnevni rad u grupama. U 12 sati bila je koncelebracija, a u 12.45 ručak, zatim odmor do 15 sati.

Drugo predavanje

Od 15—16 sati održao je dr. Anton Benvin koreferat »Postulat historiae salutis i njegova primjena u našim bogoslovijama«.

Predavanje je bilo izneseno kao koreferat na prethodno, Fučekovo izlaganje. Nastojalo je biti praktične prirode, u nakani da pokrene osobno i zajedničko razmišljanje k a k o »povijest spasenja«, kao temeljnu vrednotu saborske obnove teologije, primijeniti na *naše* prilike i mogućnosti, na *naš* postojeći obrazovni teološki sustav, i uz koje nužne predradnje. Predavač je za polazište uzео niz službenih crkvenih dokumenata, od saborskog dekreta *Optatum totius* preko *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* do apostolske konstitucije pape Ivana Pavla II. *Sapientia christiana* (1979.), odlučivši držati se prvenstveno teološke razine, bez izravnijeg ulaženja u područje filozofije, što bi iziskivalo daleko šire zahvate i okvire negoli ih općenito pruža jedan koreferat, to više što pitanje odnosa filozofije i »povijesti spasenja« traži posebnu prouku i, možda, čitav jedan (ovakav) simpozij.

U prvom dijelu, osvrnuvši se kratko na podudarnost koja se susreće između uvrštavanja veličine »povijesti spasenja« u žarište cjelokupnog obrazovnog sustava katoličkog bogoslovlja i općeg nastojanja Drugog vatikanskog sabora oko obnove Crkve na svim razinama, predavač je istaknuo kako se tijekom dugovjeke povijesti Crkve ne jednom događalo zaokretanje od stečenih zasada i stvorenih cjelina: izrijeком je pritom spomenuo dostignuća patrističke teologije, za kojom je u ranom srednjem vijeku uslijedila tzv. monaška teologija (*theologia monastica*), sržno vezana uz biblijske stranice (*sacra pagina*), dakle uz sadržaje »povijesti spasenja«; osvrnuo se nato na prijelaz teološkog učenja iz samostana u javnu školu, što je uvjetovalo nastanak školske i znanstvene teologije (*theologia scholastica*), koja je u svojoj gotovo tisućljetnoj povijesti doživjela nekoliko reformi (potkraj srednjeg vijeka i uoči revolucijâ novog vijeka). Danas je katolička teologija očigledno pred krupnim zaokretom, zapravo već je u nj zakoraknula.

Taj je obnovni proces višestruko uvjetovan. Uvjetovan je u prvom redu općom situacijom u kojoj se našla suvremena Crkva i njeni vjernici, zajedno s teolozima i studentima teologije. U pitanju je inkulturacija crkvene misli u postojeći ambijent svijeta u dinamičnom gibanju i razvoju. Naglašen je stoga prisutan pastoralni, dapače evangelizacijski, zadatak što ga Crkva postavlja i teološkim radnicima da bi »mogli ljudima našeg vremena prikladno naviještati evanđeosku nauku uklapajući je u njihovu kulturu« (*Ratio fundamentalis* 59.; usp. *Sapientia christiana*, Prooemium I, 2). Osim toga opetovano se u predavanju teoloških nauka traži interdisciplinarnost, tj. usklađena suradnja i raspodjela zadataka između pojedinih disciplina. Upravo u tom pogledu vrednota »povijesti spasenja« mora odigrati središnju funkciju dajući čitavom sustavu smislenu suvislost i koherentnost.

U drugom dijelu predavač je dozvao u svijest prisutnih zahtjeve što ih ovakva zamisao reforme bogoslovske naobrazbe stavlja pred svaku teološku disciplinu. Poimence se osvrnuo — razumije se per summa capita — na Sveto pismo, pastoralno bogoslovlje, liturgiku, crkvenu povijest, na crkveno pravo i dogmatiku, ne izostavivši također ključnih pitanja što ih mora propedeutički i prateći obrađivati filozofija u sklopu cjelovite teološke nastave.

Tim uvodnim mislima dana je osnova za koristan i plodan razgovor u plenumu kao i izvjesna baza za grupni rad u dvije interdisciplinarne skupine.

I nakon ovog predavanja razvila se zajednička diskusija koja je trajala duže od pola sata. Pošlo se od konstatacije ponavljanja, tj. da naši studenti slušaju za vrijeme svog teološkog studija u različitim teološkim disciplinama često istu materiju. Razlog je tendencija profesora da svojim predmetom ide u širinu, ne bazirajući se da isto obrađuje profesor drugog faha; manjak koordinacije predmeta i ekipnog profesorskog rada, što bi uvjetovalo rasterećenje studenata i uklonilo suvišno ponavljanje istog gradiva. Suradnja profesora različitih disciplina očitovala bi se u međusobnom pomaganju; bibličar bi učinio uslugu dogmatičaru kad bi u svojoj egzegezi obrađivao one važne dogmatske tekstove Svetog pisma. Na taj bi način jedna disciplina služila kao uvod drugoj disciplini, spremala joj teren, što bi olakšavalo studentima svladavanje gradiva.

Ponovno je izražena želja da se razjasne pojedini pojmovi kao npr. inkulturacija vjere, kategorija događajnosti i kategorija sistematičnosti, čista vjera i čista riječ, kršćanski i nekršćanski etos; što je balast kojeg bismo se morali osloboditi, što je povijest, a što spasenje; kako preformirati »mentem technicam« današnjeg studenta.

Zbog kratkoće vremena nije se moglo ući u ekspliciranje tih pojmova. U 16.45 sati slijedila je pauza od pola sata, a zatim je nastavljen rad po grupama.

Rad u grupama

U 17.15 sati formirane su dvije interdisciplinarne grupe:

a) *biblijsko-dogmatsko-povijesna*, koju je vodio dr. Mato Zovkić, a zapisničar je bio lic. Luka Marijanović. Grupa je imala 20 sudionika: 6 bibličara, 6 dogmatičara, 3 historičara i 5 filozofa;

b) *moralno-pastoralno-liturgijsko-pravna* na čelu s dr. Marijanom Valkovićem i zapisničarom dr. Marijanom Biškupom. U grupi je bilo 6 moralista, 2 liturgičara, 1 pastoralac, 1 jurist i 1 filozof.

Predavači su postavili pred grupe slijedeći zadatak:

a) Kako bi kod nas morao izgledati program pojedine discipline unutar koncepcije »*historiae salutis*«, dotično spasopovijesne teologije? (To znači da bi predviđena *prva grupa* imala dati svoj odgovor za biblijske znanosti, dogmatiku i crkvenu povijest; a *druga grupa* za moralku, pastoralku, liturgiku i pravo; i svi zajedno ukazati na zadatak koji se u toj zamisli traži od filozofije.)

b) Kako bi kod nas morala izgledati *cjelokupna struktura teološkog studija* na osnovi »*historiae salutis*«, uzevši u obzir da se teritorijalno i povijesno nalazimo u specifičnim društveno-kulturnim, ekumenskim, misijskim i ideološkim uvjetima?

Uspjeh bi bio kad bi obadvije skupine na temelju svog rada mogle drugog dana doći s *vlastitim prijedlogom* opće strukture studija na podlozi moguće spasopovijesne teologije kod nas.

Nakon rada od tri sata (sat i po poslije podne i sat i po sutradan prije podne) grupe su se našle slijedeći dan u plenumu u 11 sati i referirale o svom radu.

Rad biblijsko-dogmatsko-povijesne grupe

Voditelj grupe dr. Mato Zovkić predložio je da se najprije zadržimo kod ona dva ključna pojma: što je povijest i što je spasenje. Postavio je historičarima pitanje: postoji li distinkcija između teologije povijesti i povijesti spasenja?

Raspravljajući o pojmu povijesti, grupa je došla do zaključka da se poimajući povijesti, a onda i istine u povijesti kroz povijest mijenjalo. Razlog je sam čovjek kao povijesno biće, koji pristupa k povijesnim činjenicama s vlastitim pretpostavkama. Ukazano je da je već Aristotel ubrojio povijest u »poiesis«, u stvaralaštvo čovjekova duha.

Nakon diskusije o pojmu povijesti prešlo se na pojedine discipline: Bibliju, dogmatiku, povijest.

Diskusija o Bibliji

Voditelj grupe, sam bibličar, dao je najprije riječ onima koji nisu bibličari i zamolio ih da kažu što bi oni mogli njima sugerirati za studiranje Biblije na našim teološkim učilištima.

Rečeno je da bibličari ne bi smjeli biti samo egzegeti nego i hermeneutičari, a to znači ne ići samo u prošlost i stručno istražiti i analizirati tekst, nego iz teksta izvući poruku i s njome se vratiti iz prošlosti u sadašnjost i osvijetliti znakove našeg vremena. Bibličari bi morali Božju riječ koja je došla do nas u »starom rihu« prenijeti i prereći u naše vrijeme i naš mentalitet. Dakako da se pritom valja čuvati nasilja nad svetim tekstom i da ne projiciramo u nj svoje vlastite probleme. Poštenje intelektualnog bibličara traži da Bibliju ne iščupa iz povijesnog konteksta i gleda u njoj samo knjigu vjernika. Ako studenti ne saznaju što znači Biblija u vremenu kad je nastajala, nikada je neće moći koristiti kao knjigu koja danas hrani duhovnost.

Bibličari ne bi smjeli iznositi Bibliju kao razbacane dragulje, nego kao jednu cjelinu; ne bi se smjeli gubiti u detaljima, ako već, onda u centralnim; morali bi dati studentima ključ za razumijevanje Pisma, da se ne dogodi da ih bolje uvede u Bibliju Erich Fromm nego njihov profesor.

Sami bibličari spomenuli su da ih je premalo, da su preopterećeni i da je nemoguće da jedan čovjek predaje cijelo Sveto pismo. Crkveni poglavari bi morali osigurati brojniji i kvalitetniji kadar za Sveto pismo. Nakon svršenog studija bibličar je dobio tek neke ključeve da bi sam mogao dalje studirati Bibliju, što će i učiniti ako se bude ozbiljno spremao za predavanja i neprestano pratio svoju struku. Zato je gotovo nespojivo da profesor bude još i župnik ili neki specificirani pastoralac.

Ukazali su također i na problem studenta teologije koji na teološki studij donosi »formam mentis technicam« i kao takav nema puno smisla za grčki, hrvatski jezik, za književnost i riječ općenito, a teologija je osuđena na riječ, a bez smisla za riječ nemoguće je studirati teologiju. Stoga bi bilo poželjno posvetiti jedan simpozij studentu teologije i njegovoj problematici.

Diskusija o dogmatici

Bibličari su upozorili da valja biti oprezan pri argumentiranju iz Svetog pisma i paziti na povijesnu uvjetovanost pojedinog teksta. Ne može se tako lako »mahati« jednom rečenicom kao dokazom za dogmatičara ili moralista ako se ne pazi na njezin kontekst i na književnu vrstu u kojoj je izrečena.

O dogmatici govore crkveni dokumenti više nego o bilo kojoj drugoj teološkoj disciplini. Trebalo bi je svu iznova povijesnospasenjski premisliti. Djelo stvaranja još nije gotovo, što vidimo na sebi samima. Bog stvara neprestano i zato nikakvo čudo da je traktat »De Deo creante« u teologiji bio uvijek popraćen traktatom »De Deo gubernante«.

U kristologiji se žali zbog odsutnosti nekih centralnih tema, kao npr. sofilogija, Sluga Jahvin, otajstva Isusova života.

Možda se na traktatu »De gratia« najbolje vidi što je to esencijalistička, a što događajna teologija. P. Lombardo je u svoje vrijeme definirao milost kao »Deus aliquo modo in nobis praesens et operans«, a skolastici su, razbijajući glavu oko onog »aliquo modo«, ispustili iz definicije milosti i »Deus« i »praesens et operans«.

Eshatološki traktat bio je u katoličkoj teologiji sve donedavna zanemaren i zaboravljen. Bitne prakršćanske teme nisu bile uopće zastupane, kao npr. »restauratio universi«. Ako se govorilo o kozmosu, onda je to bilo samo o njegovu uništenju, a nikako o njegovoj obnovi, transformaciji. Možda je kapitalistički mentalitet utjecao na individualističku teologiju, a komunistički nas, kako je primijetio već Pio XII., senzibilizirao za staru kršćansku nauku o mističnom tijelu Kristovu. U Svetom pismu veoma je istaknuto da je čovjek ne samo individualno, nego i socijalno biće, »corporativa personalitas«, i ta su dva aspekta čovjeka neodvojivi jedan od drugoga. Samo u svjetlu te korporativne osobnosti moguće je donekle osvjetliti iskonski grijeh i djelo spasenja.

Spomenuto je i to da su naši bogoslovi opeterećeni predrasudom prema riječi *dogma* i da ju stavljaju u opoziciju s Biblijom. Stoga bi trebalo dogmu vratiti životu i pokazati da ona nije završetak, nego početak nove teološke refleksije i novog načina života. Možda bi to mogao učiniti tzv. »interdisciplinarni« profesor koji bi, prateći sva gibanja modernog čovjeka, inkulturirao teologiju u današnje vrijeme.

Diskusija o crkvenoj povijesti

Voditelj grupe dr. Mato Zovkić postavio je pitanje: »Koja je svrha predavanja crkvene povijesti danas na teološkim učilištima i kakvu to ulogu ima u kompletnom teološkom studiju?«

U diskusiji je bilo rečeno da se povijest dosad predavala kao idealno ostvaren kršćanski život. Međutim, Crkva je na putu ostvarivanja i iz same povijesti vidimo da nema idealno ostvarenog kršćanskog svijeta.

Od povijesti Crkve očekuje se isto što i od Starog zavjeta, jer i ona je povijest Božjeg naroda, objava koja se neprestano događa, pa bi trebalo da joj se daje ono značenje koje se pridaje Starom zavjetu. Povjesničar bi morao pristupati povijesnim dokumentima kao bibličar Bibliji, tj. upotrijebiti historijsko-kritičku metodu i pomoću nje otkriti smisao i značenje pojedinog dokumenta u vremenu u kojem je nastao. Time su dotaknuta dva vidika promatranja povijesti: a) povijest kao *historia pura*, činjenice koje su se dogodile i b) teologija po-

vijesti, značenje i tumačenje tih činjenica. U tom svjetlu Stari zavjet nije historia pura, nego teologizirana povijest.

Postavljeno je pitanje: Da li je opravdano predavati crkvenu povijest kao historia pura ili je treba teološki interpretirati? Išlo se još dalje i pitalo: Da li se ta dva vidika uopće mogu i smiju dijeliti?

Odgovarajući na ta pitanja, bilo je rečeno da su se u prošlosti ti vidici lučili slično kao i u kristologiji. Od Reimarusa preko liberalne teologije pa sve do Bultmanna isticala su se samo facta, a zanemarivala njihova teologija, njihovo značenje i interpretacija. Bultmann ide u drugu skrajnost i uopće se ne zanima za facta, nego za njihovu poruku, njihovo značenje i teologiju. Njegovi učenici ustaju protiv te diobe i nastoje sintezom izmiriti ta dva ekstrema ukazujući na jedinstvo povijesti i njezine poruke, a to znači da u povijesti treba otkrivati teologiju i u teologiji povijesti povijest.

Ukazano je da u slavenskom, a osobito u ruskom svijetu postoji vrlo jaka svijest razmišljanja nad smislom povijesti. Već od 16. stoljeća Moskva se smatra »trećim Rimom«, a četvrtog više neće biti. Mesijanska svijest i mesijansko poslanje ruskog naroda živi i u djelima Dostojevskog i Solovjeva.

Postavilo se pitanje: Je li naša hrvatska crkvena povijest dovoljno teološki interpretirana imajući na umu povjesničare koji marksistički ili marksološki tumače hrvatsku povijest koja je s Crkvom povezana i bez nje se ne može zamisliti?

U interpretaciju povijesti nehotice se unosi i subjektivni element. Budući da su svjetonazori različiti, i interpretacije su različite. Hrvatska crkvena povijest neznatno je teološki interpretirana, a o nekoj znanosti ne može se ni govoriti. O našoj starijoj crkvenoj povijesti, iako je oskudna dokumentima, nešto se pisalo i teološki interpretiralo, o novijoj pak nema pisanih monografskih studija. Naša je Crkva bila rascjepkana na biskupije i pojedine redove, nije bilo povijesnog jedinstva pa, prema tome, ni jedinstvene teološke interpretacije. Butorac — Ivandija prikazuju više povijest crkvene hijerarhije nego povijest Božjeg naroda. Interpretirajući hrvatsku povijest, ne bi se smjelo zaboraviti na braću pravoslavce i protestante na našem tlu, koji znaju biti jako osjetljivi. Nakon solinskih i ninskih slavlja pitao se, navodno, neki hrvatski protestant iz Zagreba, kako on još može biti Hrvat kad se hrvatska povijest tako tumači.

Istaknuto je da se povjesničar mora držati onog načela: »*Veritas nihil erubescit, nisi abscondi* — Istina se ničega ne stidi, osim da bude skrivena!«

Rad moralno-pastoralno-liturgijsko-pravne grupe

Rad ove grupe prikazujemo na temelju zapisnika, odnosno izvještaja dra Marijana Biškupa. Grupa je sebi postavila pitanje da li da najprije razjasni neke pojmove ili da odmah prijeđe na pojedine discipline. Odlučili su se za prvu alternativu. Zadržali su se kod pojma spasenje i kušali ga odrediti kao svestrano oslobođenje čovjeka na socijalnoj i eshatološkoj liniji.

Ukazalo se na problem nezainteresiranosti ljudi za ono što sadržava pojam spasenja u našoj evangelizaciji, kao i na neuspjeh Crkve da se pokaže kao autentični intermedij naviještanja spasenja; štoviše, neki je doživljavaju kao zapreku na svom putu prema Bogu. Isticalo se da bi se Crkva preko laika morala sve više zalagati za socijalne probleme, a da bi svećenici morali raditi na eshatološkom aspektu spasenja. Govorilo se o redu stvaranja (*ordo creationis*) i o redu spasenja (*ordo redemptionis*), kao i o njihovoj međusobnoj svezi. Država bi se morala

brinuti za čovjeka više na polju reda stvaranja, a Crkva na području reda spasenja.

Naglasilo se i to da bi bilo potrebno povijesno-spasenjsku liniju provući kroz sve teološke discipline. Donešeni su slijedeći razlozi:

- 1) da se na taj način studente teologije oslobodi straha da ono što studiraju neće moći kasnije upotrijebiti u svom apostolskom radu,
- 2) da se preko tako strukturiranih predavanja ide za tim da se od studenata izgradi zrele ljude,
- 3) da ih se odgaja da se zreli mogu uklopiti aktivno u sredinu u kojoj i za koju će živjeti i raditi,
- 4) da se na taj način bogoslovi formiraju u Kristovu duhu,
- 5) da studenti teologije lakše otkriju Krista u svim teološkim disciplinama,
- 6) da znaju buditi vjeru kod ljudi, a ne samo predvoditi liturgiju.

Diskusija o moralci

Moralca treba da vodi brigu o novim gibanjima na svom području. Sveto pismo moralo bi doći više do izražaja, moralca Saveza, moralca duhovnog života, slobode, milosti, uzvišenosti poziva u Kristu, eklezijalna i eshatološka dimenzija moralca. Trebalo bi preraditi traktate »de virtutibus«, »de iustitia«, istaknuti jedinstvo naravi i nadnaravi, uklopiti »humanum« u »christianum«.

Diskusija o pastoralci i liturgici

Čitav pastoral ide za tim da se ostvari susret između Boga i čovjeka. Čovjek je zadatak pastoralca, i to čovjek kao pojedinac i kao socijalno biće. Treba tražiti način kako čovjeku navijestiti spasenje kao događanje koje ga tangira kao pojedinca i u zajednici. Rečeno je da liturgija mora biti vrhunac događanja. Budući da se to u župnim zajednicama ne događa, javljaju se unutar župa male zajednice koje pokušavaju intenzivnije živjeti Radosnu vijest. Ukazalo se na nedostatak uvida u činjenično stanje vjere i crkvenog života u nas. Treba se hitno s tim pozabaviti; studirati čovjeka u njegovoj konkretnoj životnoj situaciji i onda mu donijeti spasenje.

Diskusija o pravu

Ukazano je da je pokoncilaska ekleziologija utjecala i na razvoj prava. Pravo je u funkciji vanjske koordinacije i komuniciranja milosti preko sakramenata. Danas se sve više u crkvenom pravu ističe dostojanstvo čovjeka, suodgovornost i suodlučivanje.

Diskusija u plenumu

Nakon izvještaja o radu grupa istaknuto je u zajedničkoj diskusiji da bi misterij Krista morao biti uvod i okosnica cijele teologije. Svi bi se profesori morali pozabaviti Kristovim misterijem i u tom svjetlu predavati svoj predmet.

Ne smije se zaboraviti da je cijelo vrijeme u povijesti spasenja prisutan Bog i čovjek. Teologija je nominalno govor o Bogu, a zapravo je ona osluh govora Božjeg. Bog, čovjek, kozmos — to je predmet teologije. Međutim, čovjek i kozmos još su uvijek premalo prisutni u našim teološkim traktatima, a da se i ne govori u našim katekizmima i propovijedima. Već je Bengel u 16. stoljeću rekao: »Non datur theologia sine anthropologia — nema teologije bez antropologije.«

Osvrnulo se ponovno na pojam »spasenje« i pitalo od čega se mi zapravo spašavamo. Hrvatska riječ spasenje ne sadržava u sebi sve ono što se krije u grčkom izrazu »soteria«. Možda smo kršćanstvo odveć pojednostavnili i sveli ga samo na religiju spasenja. To je samo jedan aspekt. Što je sa slobodom i oslobođenjem? Djelo Kristovo izrečeno je i kategorijom oslobođenja.

Upozorilo se na teologiju oslobođenja, političku teologiju i teologiju nade, koje se bave tom problematikom i na razlikovanje između pojma spasenje i pojma oslobođenje (Erlösung und Emanzipation). Oslobođenje je imanentno, na političko-kulturno-socijalnom području. Spasenje je širi pojam, obuhvaća čovjeka ne samo na tim područjima, nego cjelovito i k tome ističe solidarnost ne samo s budućim generacijama kojih još *nema*, nego i s prošlim, s onima kojih *više nema* — eshatološka dimenzija pojma spasenje. Sv. Pavao ističe da smo u nadi spašeni i da će svako stvorenje biti oslobođeno robovanja pokvarljivosti kad bude uništen posljednji neprijatelj — smrt (Rim 8, 18—25; 1 Kor 15, 20—28).

Izražena je želja da bi se profesori pojedinih disciplina trebali preko godine sastajati, surađivati, međusobno obogaćivati, što bi se onda odrazilo i na ovakvim simpozijima. Trebalo bi pozvati i studente da se čuje i njihov glas. Možda bi se moglo do idućeg simpozija razgovarati s njima o tematici simpozija, napraviti neku anketu i slično. Bilo bi poželjno da se referati podijele sudionicima prije skupa.

Izbor teme za idući simpozij

Dr. Mato Zovkić predložio je u ime biblijsko-dogmatsko-povijesne grupe sljedeću temu: Krist u našem teološkom studiju:

- a) Isus evanđelja i Krist Crkve (dr. Matić)
- b) Novija kristološka gibanja u današnjoj teologiji (dr. Starić)
- c) Isus neomarksista (dr. Bajsić).

Moralno-pastoralno-liturgijsko-pravna grupa izišla je s dvije teme:

- 1) Biblija — duša čitave teologije
- 2) Filozofija u odnosu prema teologiji.

Kod glasanja bilo je 13 glasova za kristološku temu, 3 za biblijsku, 7 za filozofijsku.

Dru Matiću i dru Stariću povjereno je da preciziraju i razrade kristološku temu za idući simpozij, koji će se održati u uskršnom tjednu 1981. u Zagrebu, i to puna 2 dana, a ne dan i pol kao ove godine.

Na kraju je dekan Bogoslovnog fakulteta dr. Celestin Tomić zahvalio sudionicima simpozija i pročitao pozdravni telegram Preuzvišenog gospodina dra Franje Kuharića, zagrebačkog nadbiskupa, koji zbog prekasno dobivenog poziva i već preuzetog programa nije mogao sudjelovati na simpoziju.